

A SPORTSZERŰSÉG ÉS AZ AGRESSZIÓ KAPCSOLATÁNAK VIZSGÁLATA KÉZILABDÁZÓK KÖRÉBEN

Erdei Dóra

Debreceni Egyetem, BTK, Pszichológia Intézet, erdeidorka1011@gmail.com

A sportszerűség és az agresszió megkerülhetetlen tényezők a sport világában, emiatt ez a két jelenség sokat kutatott terület a sportpszichológiában. A sporttudományok fejlődésével e két tényező is nagy változáson ment keresztül; az agresszív viselkedés napjainkra egyre gyakrabban, több formában fordul elő, míg a sportszerűség fogalmi keretei kibővültek. Vizsgálatom során az Omran-féle Sportszerű Attitűd teszt (Omran, 2010) tartalomelemzéssel kialakított alskálái és a Buss-Perry-féle Agresszió kérdőív (Buss és Perry, 1992) segítségével mértem fel a 14 és 37 év közötti kézilabdázók (N=219) körében a sportszerűség és az agresszió alakulását. A kitöltők átlagéletkora 22,81 (szórás: 6,16). Eredményeim alapján a sportszerűség és az agresszió egymásra gyakorolt feltételezett negatív hatása beigazolódott. A nemek tekintetében egyes alskálákon eltérést találtam, azonban a csapatban betöltött posztok és az életkor tekintetében már árnyaltabb képet kaptam, e tényezők tekintetében nem mutatkozott szignifikáns összefüggés.

Kulcsszavak: sportpszichológia, alkalmazott sportpszichológia, kézilabda, agresszió, sportszerűség

Köszönetnyilvánítás

Köszönetet szeretnék mondani témavezetőimnek, Dr. Csukonyi Csilla egyetemi adjunktusnak, aki hozzáértő tudásával, a téma kidolgozásához nyújtott támpontjaival, hasznos tanácsaival és észrevételeivel, számomra bocsájtott témához illő szakirodalmával és türelmes segítőkészségével támogatta munkám. Kurucz Győző egyetemi tanársegédnek, aki felbecsülhetetlen szakmai hozzáértésével, türelmével, újszerű ötleteivel, diákbarát hozzáállásával, időt és energiát nem sajnálva támogatott. Végül, de nem utolsó sorban, szeretném hálámat kifejezni a vizsgálatban résztvevő csapatoknak, edzőknek, szüleimnek az önzetlen támogatásukért, barátaimnak, akik mindig bíztak bennem.

A kutatást támogatta: GINOP-2.3.2-15-2016-00062: Életminőség fejlesztése Kelet-Magyarországon: Táplálkozás-, teljesítménybiológiai és biotechnológiai experimentális kutatások és eszközfejlesztések a humán megbetegedések megelőzésére és kezelésére.

Az eddigi szakirodalmak arról számoltak be, hogy a sportszerűség és az agresszió elengedhetetlen tényezők a sport világában (Csukonyi és Kovács, 2014; Gee, 2011; Vallerand és Losier, 1994). A témában folytatott vizsgálatokból kiderült, hogy a sportszerűség és az agresszió között összefüggés is fedezhető fel: egymásra negatívan hatnak. A sport fejlődésével ez a két tényező is változott, az agresszív viselkedés napjainkra egyre gyakrabban fordul elő a sportpályákon, miközben a sportszerűség fogalmi kerete kibővült.

A csapatsportok a legalkalmasabb sportágak arra, hogy a sportszerűségét vizsgálni lehessen. A játékosok számára nem elegendő a csapattársakra figyelni, hanem a szabályok betartása mellett az ellenfél irányába is ugyanolyan figyelemmel kell eljárniuk, hiszen ez jelenti a sportszerű viselkedést. A fair play eszméje befolyásolja a sporttal kapcsolatos nézeteket, ezáltal a sportszerűség attól is függhet, hogy az adott játékos, csapat hogyan áll a sportághoz, azt szórakozásként vagy hivatásként tekinti, az élmény vagy a feladat kap nagyobb hangsúlyt (Vallerand és Losier, 1994). Az agresszió erre különös hatással lehet, leginkább akkor, ha a csapat minden tagja agresszívan nyilvánul meg a pályán, de akár egy játékos miatt is romló tendenciát mutathat a csapat teljesítmény, elismertség és hírnév terén. A csapatsportokban elkerülhetetlen a belső versengés is, hiszen mindenki számára tétje van az adott mérkőzésnek, mind csapat-, mind egyéni szinten (Csukonyi és Kovács, 2014). Emiatt minden esetben talál a sportoló valakit, akivel szemben versengenie kell. Ez a helyzet létrehozhat egy olyan szintű versengést, és ezzel járó sportszerűtlenséget, amely magával vonja a szabálytalanságokat is. Ez a viselkedésforma semmilyen tekintetben nem nevezhető elfogadottnak a csapatsportok világában, azonban mindig jelen volt és lesz is, hiszen a másokkal szembeni jobb eredmény, a másik ember hátráltatása mindig egy olyan pluszt fog adni a sportolóknak, amelynek kihasználása az ő sikerük növekedését idézi elő.

Ez a jelenség különösen nagy problémát jelent, ha az ilyen jellegű versengés a saját csapattársakkal szemben nyilvánul meg. Sok esetben találkozhatunk ezzel, hiszen napjainkban már a pénz dominanciája miatt is előtérben van az egyén teljesítménybeli értékelése (Csukonyi és Kovács, 2014). A helyzet helytelen kezelése a csapatszintű eredmény romlást, vagy teljes csapatösszeomlást is okozhat. Hogy a sportolók hogyan tudják ezeket a rájuk leselkedő problémákat megoldani, nagyban függ az edző személyétől, az ő problémamegoldó képességétől. Másrészt nagyban befolyásolja ezt a csapat klímája, a játékosok közötti kapcsolat, vagy akár hierarchia is. A csapat számára a legjobb, ha a gondokat közösen, nyíltan megbeszélik és kompromisszumokat kötnek a cél elérése érdekében. Fontos, hogy a csapatnak azonos elképzelései legyenek a sportot, a jövőt és az eredményeket illetően, hiszen ez esetben nem áll fenn a veszélye annak, hogy valaki önérdekeit akarja érvényesíteni a csapattársaival szemben (Csukonyi, Kovács, Kiss, 2015).

További átgondolást igényel, hogy mit nevezünk szabálytalanságnak. Az, hogy a sportoló az egyéni céljait helyezi előtérbe vagy a csoport érdekeit tartja szem előtt, befolyással van arra, hogy mennyire játszik tisztességes módon. Aki a szurkolóknak játszik, azt szeretné, hogy ő legyen a közönség kedvence, azonban

nem biztos, hogy ilyen esetekben ugyanannyira oda fog figyelni a csapattársaira. A sportszerűségre teljes mértékben hat a sportoló agressziókezelési technikája. Az agresszió megismerése és kezelése fontos témává vált a sportpszichológusok számára, hiszen a szabálytalanságok csökkentése a sport szépségét növeli. Az agresszív viselkedés megnyilvánulása a pályán minden esetben a szabályok áthágásával, sportszerűtlen viselkedéssel jár együtt (Budavári, 2007). A mindent uraló pénz és hírnév hatására a versengés megszokottá vált, ennek érdekében a sportolók próbálnak hatalomhoz jutni, agresszívebben, szabálytalanabban fellépni csapattársaik, ellenfeleik, edzőik vagy akár a bíróval szemben is.

Az agresszió és sportszerűtlenség huzamosabb idejű együttes jelenléte negatív fényt vethet a játékosra, amely akár a karrierje végét is jelentheti. Emiatt fontos, hogy a sportszerűség betartása mellett az agresszív viselkedés is levezetésre kerülhessen, de nem mások irányába indított viselkedésen keresztül. Erre alkalmasak a csapat számára egységesen tartott tréningek, amelyek során megtanulják, hogyan vezessék le a feszültségüket, hogyan kezeljék agresszív érzelmeiket a pályán, akár téthelyzetben, akár csak az edzéseken.

A sportszerű viselkedés sok tényező összefüggésében vizsgáltam a munkám során. Megvizsgáltam, hogy van-e összefüggés a sportszerű viselkedés és az agresszió jelenléte között, és milyen befolyása lehet az életkornak, a sportoló csapatban betöltött posztjának, illetve a sportoló nemének. Feltérképeztem, hogy milyen összefüggés áll az agresszió egyes skálái és a sportszerű viselkedés hátterében. Másrészt megvizsgáltam azt, hogy az agresszió milyen területeken jelenik meg, és hogyan nyilvánul meg a sportban, valamint van-e bármilyen szignifikáns különbség a kézilabdázók egyes posztjai között.

A SPORTSZERŰSÉG DEFINIÁLÁSA, FEJLESZTÉSE, MÉRÉSE

Elsőként fontos tisztázni, miként is definiálható maga a sportszerűség. A sportszerűség az angol fair play szóból ered, amely a tiszta eszközökkel játszott mérkőzés és az ellenféllel szemben tanúsított sportszerű magatartás eszméje, amelynek szószerinti fordítása a tiszta, igazságos játék (Szegterné, 2011). Olyan erényként határozhatjuk meg, mely kívánatos és a társadalom által elfogadott, azonban nem különíthető el az egyes sportokban mutatott egyéb viselkedéstől, illetve nem minden esetben tekinthetjük egyértelműen megvalósíthatónak. A sportszerűség megszületése a sportágakkal egyidős, párhuzamosan alakultak ki egymás mellett. A sportszerűtlenségre eleinte úgy tekintettek a játékosok, mint a véletlen művére, amely amiatt alakulhat ki, hogy a sportolók nincsenek tisztában a sportág szabályaival. A sportszerűség fogalma azonban napjainkra megváltozott, már nem a szabályok ismeretlensége, hanem külső motivációk miatt fordulnak elő (Omran, 2010). A szabálytalanságok hátterében már a pénz, a győzelem és a hírnév áll, amelyek elérése érdekében a sportolók számára a fair play fontosságát veszítette.

Néhány sportág megköveteli sajátos szabályrendszerét, mint például a jégkorong vagy az amerikai foci, ezekben az esetekben a sportszerűség meghatározása is változik. Egy azonban minden sportág esetében biztos a

sportszerűséggel kapcsolatban: a fogalom több dimenziót takar, ezek együttes eredménye adja a sportszerűség mértékét (Vallerand és Losier, 1994). A dimenziók között beszélhetünk az ellenféllel való viszonyról, vagy akár csak az adott sportág szabályainak betartásáról, a bíró döntéseinek elfogadásáról, ezek mind összefonódva képezik a sportszerűség fogalmát. Emiatt érdemes vizsgálni a sportolók esetében egyéni szinten, hogy milyen mértékben nevezhetőek sportszerűnek, amely három tényezőből áll össze: a sportszerű viselkedés, sportszerű beállítódás és a sportszerűség fejlődése.

A három összetevő egyenként is figyelemreméltó eredményeket mutathat, azonban összességében felfedezhető egy különbség a sportágak és az egyének sportszerűsége között is. A sportszerűséget leginkább a belső moralitás befolyásolja, amely kialakulásával és fejlődésével a sportoló egyre inkább válik sportszerűvé (Boardley és Kavussanu, 2010). Vallerand és munkatársai 1999-ben végeztek a sportszerűség definiálására szolgáló kutatást, amelyben 1056 sportoló vett részt (Vallerand és Losier, 1999). Az eredményeik alapján 5 faktort tudtak megkülönböztetni a sportszerűségre vonatkozóan: elköteleződés a sport irányába; negatív hozzáállás a sporthoz; szociális normák; az ellenfélhez való viszony; a sport szabályainak és a játékvezető döntéseinek betartása, elfogadása. Ezek a tényezők alapján lehet meghatározni egy csapatról vagy sportolóról, hogy milyen mértékben nevezhető sportszerűnek.

A sportszerűség egy igen összetett téma, hiszen függ a motivációtól, a szabálytisztelettől, a szocializációtól, a kontrollhelytől, morális fejlődéstől, a mentális állóképességtől és a perfekcionizmustól. Az említett okok miatt fejleszthető, már gyerekkorban érdemes rá nagy hangsúlyt fordítani. Ez leginkább a morális fejlődéssel áll kapcsolatban, hiszen a gyerek fejlődésének korai stádiumában elkezdett változtatás és ösztönzés hatására már akkor elültetődik benne a sportszerűség és a kollektívizmus szelleme. A motiváció is nagy hatással van a sportszerűségre, ezzel párhuzamosan kapcsolatban áll az erkölcsi viselkedés is, hiszen a feladatorientált közösségi szellem kiépülésével nő a sportszerűség is (Boardley és Kavussanu, 2010).

Ilyen közeg kialakítására Epstein megalkotott egy modellt, amely a TARGET, azaz cél mozaikszót kapta (Epstein, 1988). Ez hat környezeti karakterisztikumból alakult ki, amelyek a következők: a feladat természete (nature of Task), a hatalom helye (locus of Authority), az elismerés (Recognition), a csapatjáték (Grouping), az értékelés módja (Evaluation practices) és az idő felhasználása (use of Time) (Epstein, 1989). A modell lényege, hogy minden környezeti karakterisztikum befolyással bír a sportoló motivációs és erkölcsi viselkedésére, amely hatással van a sportszerűségre. A feladatok által a sportolók új dolgokat tanulhatnak meg, ezáltal érdekesebbé válhat számukra a játék, amely arra ösztönzi őket, hogy jobbak legyenek sportágukban. A hatalom segíti a személyt abban, hogy több felelősséget vállaljon magára, emiatt a sportszerűség betartása is fontosabbá válik például az irányító számára (Epstein, 1988). Az elismerés növeli az erkölcsi viselkedés mértékét, a sportszerű viselkedést elismerő edzők nagymértékben hozzájárulnak a fair play megjelenéséhez a pályán. A csapatjáték erősíti a csapatszellemet, amely hatására a társak bizalma,

segítőkézsége pozitívan hat a sportszerű játékra. Az értékelés egyéni szinten jó eredményeket idézhet elő, míg az idő jó felhasználása, a sporttal kapcsolatos évek a pontos játékhoz, ezáltal a sportszerű viselkedéshez vezet.

Ezen tényezők által létrehozható a sportszerűség „melegágya”: a családi légkör egy csapaton belül, melyben a proszociális megnyilvánulások uralkodóan szerepelnek. A légkör kialakításában az empátia elengedhetetlenül fontos, amely a nők esetében könnyebben kialakul, mint a férfiaknál. A sportszerűség fejlesztésére Bredmeier és Shields egy oktatóprogramot fejlesztett ki Kohlberg hatszintű erkölcsi fejlődési szakaszával párhuzamba vonva (Boardley és Kavussanu, 2010). Ez egy 10 hetes program és ez idő alatt a résztvevők tanácsokat, javaslatokat kapnak a sportszerűség fejlesztésére. Az erkölcsi közösség kialakulása egy csapaton belül nagymértékben támogathatja a sportszerű viselkedés kialakulását, hiszen közös a felelősség, a győzelem, a kudarc és a másikkal szembeni törődés nem engedi meg a szabálytalan viselkedést. Ezt az edzések folyamán megtanulják és rögzítik a játékosok, így az ellenféllel szemben sem fognak a sportág szabályrendszerét sértően fellépni. A pozitív perfekcionizmus esetében nő a teljesítmény, törekszik a sportoló az odafigyelésre és felelősséget vállal a csapatért, így hatása pozitív a sportszerűség tekintetében (Flett és Hewitt, 2005).

A sportszerűség mérésére az utóbbi évtizedekben több mérőeszköz is kialakításra került. A munkám során is használt, Sportszerű Attitűd Skála (Omran, 2010), alkalmas a sportszerűséggel kapcsolatos attitűdök vizsgálatára. Emellett gyakran használt a Multidimenzionális Sportolói Orientációs Skála (Vallerand, Briere, Blanchard, Provencher, 1997), amely a célorientációt méri. Ezen kérdőívek mérései az eredmények alapján magas megbízhatósággal bírnak, és bármelyik sportág esetében alkalmazhatóak.

AZ AGRESSZIÓ, MINT SPORTOLÓI ÉRZELMI REAKCIÓ MEGJELENÉSE ÉS MÉRÉSE

A háborún kívül talán az egyetlen helyszín a sport, ahol az agresszió nem csak hogy megengedett, de lelkesen támogatott is lehet. Az agresszió jelen van életünk minden területén. Az emberek, ha nyíltan nem is, de sok esetben az őket érő kellemetlen eseményekre, érzelmekre agresszíven reagálnak (Budavári, 2007). Ez a jelenség fennáll a sportolók világában is. Az agresszió általános meghatározása szerint a fogalom alatt minden nyílt aktust értünk, ez lehet verbális vagy fizikális magatartás, amelyek képesek lelki vagy fizikai sérülést okozni a másik számára, szándékosan a másik fél ellen irányulnak és a viselkedést a cél ösztönzi (Eklund és Tenenbaum, 2014). A sport esetében azonban akkor beszélhetünk agresszív viselkedésről, ha a sportoló magatartása túlmutat a sportág által megengedett stratégiai fizikai érintkezésem és bizonyíthatóan az ellenfél ellen szándékosan irányul (Gee, 2011).

Az agressziót fontos elkülöníteni a sportban megjelenő erőszaktól, amely inkább a személyes nézeteltérések következményeként jelenhet meg a pályán, teljes mértékben szabálytalan viselkedésként (Kremer és Scully, 1994). Az agresszió tekintetében megkülönböztetünk ellenséges és instrumentális

agressziót, az elsőt a szándékosság, az ellenfél motiválja, megelőzi a harag, a másodikat inkább a cél motiválja, amelynek az eszköze az agresszív viselkedés, ez sokkal gyakrabban fordul elő (Eklund és Tenenbaum, 2014).

A sportolók különböző mértékben és módokon mutatják ki agresszív érzelmeiket. A sportban az agresszió általában sportszerűtlenség elkövetésében jelenik meg, azonban előfordulnak olyan esetek, amikor szabálysértésig is elfajul a dolog. Az agresszió minden sportolót befolyásol, nagymértékben hat rájuk a közönség, a nézők viselkedése is. Napjainkban a szurkolói buzdítás hatására a sportolók képesek agresszívan megnyilvánulni ellenfeleikkel, csapattársaikkal vagy a bíróval szemben, úgy gondolva, ez helyes viselkedés és ez emeli népszerűségüket.

Emellett az egyénekre három további tényező hathat, amely összefüggésbe hozható a pályán megjelenő agresszióval: a legitimitás értékelése, a morális kikapcsolódás és az egocentrizmus. A legitimitás azért befolyásoló, mert ha a sportoló agresszív megnyilvánulását a bíró nem bünteti, akkor a játékos nagyobb mértékben fog a jövőben hasonlóképp viselkedni. A morális, erkölcsi kikapcsolódás lényege, hogy a negatív érzelmeit a sportoló megfelelően tudja kezelni. Ha ez hiányzik, minden sértettségét a pályán fogja levezetni, akár saját csapattársaival is. Az egocentrizmus a legerősebb befolyásoló tényező. Ha az adott játékos ego orientációja magas és nem érzi magát a legjobbnak, vagy mást sikeresebbnek lát, akkor nagyobb valószínűséggel próbál agresszív megnyilvánuláson keresztül hatalomra jutni, sikert elérni (Eklund és Tenenbaum, 2014).

Az agresszió okaival több tanulmány is foglalkozik. Egyik nézet alapján a sportban megjelenő agresszív viselkedés a fusztrációból adódik, amelyet a követelmények okoznak. Ez a fusztráció ha nő, vele arányos az agresszió mértéke is. A szociális tanulás elmélet úgy gondolja, hogy az agresszió egy tanult viselkedés. A környezetből megfigyelt viselkedést a sportolók beépítik saját játékukba, ezáltal egyre agresszívebbé válnak. Egy másik elmélet szerint a sportolók alapján véve agresszívek, ezt növelheti ha a jutalom értéke meghaladja a büntetését (Russel, 1993).

Az agresszió megnyilvánulhat fizikai módon, verbálisan vagy düh és harag formájában is. A megnyilvánulás tekintetében nemi különbségek fedezhetőek fel a sportolók között. Míg a női játékosok inkább verbálisan vezetik le agresszív érzelmeiket, addig a férfiak a fizikai, tetteges formát választják (Volk és Lagzdins, 2011). A nagyobb fizikai érintkezéssel bíró játékosok nagyobb mértékben mutatnak agresszív viselkedést, mint a teljesen elkülönített játékosok, gondoljunk a kapusokra. Esetükben az agresszió mértéke kisebb tendenciát mutat (Jarvis, 1999). Az agresszió csökkenthető a sportban a jó közösség kialakításával, a sportolók számára megfelelő klíma kiépítésével, amely nyugtató és bizalmat sugárzó lehet számukra, ezáltal csökkentve az agresszív megnyilvánulásokat és növelve a sport szabályainak megfelelő játékot.

Az agresszió mérése gondokat okoz a sportban, hiszen a megnyilvánulás gyökereit, a szándékot kell vizsgálni. Számos tanulmány foglalkozott ezzel a jelenséggel és a legideálisabb mérési módszert laboratóriumi keretek között

találták meg. A vizsgálat során a sportolókat áramütésnek tették ki. A fájdalom intenzitásának hatására mérhetővé vált az agresszió az adott egyén esetében (Eklund és Tenenbaum, 2014). Más, nem fájdalommal járó módszerekkel is vizsgáldták a témában és arra jutottak, hogy averzív ingerek, mint például hangos zaj is lehetnek az agresszió mércéi. A zavaró környezeti inger hatására mind instrumentális, mind erőszakos agresszióra utaló viselkedéseket mutattak a személyek, amely a környezetükben lévő minden személy ellen irányult. Más tanulmányok a kérdőíves felméréseket vagy önbeszámolókat részesítik előnyben, amely segítségével az is megállapítható, a személy hogyan vélekedik a saját agresszív megnyilvánulásairól, egyáltalán érzékeli-e azokat. Az agresszió mérése a fent felsorolt lehetőségeken kívül mérhető megfigyelés alapján, szituációs helyzetekben, azonban minden esetben a legfontosabb a szándék megítélése, ez alapján mérhető az agresszió mértéke (Jarvis, 1999).

HIPOTÉZISEK

A fentiek figyelembevételével a vizsgálni kívánt hipotéziseim a következők:

H1: Az agresszió és a sportszerűség fordított arányosságot mutat a vizsgálat teljes mintájára nézve, mivel az agresszív viselkedés hatására a szabálytalanságok növekednek, amely a sportszerűség hiányát idézi elő, ezt támasztják alá a szakirodalmakban szereplő eredmények is (Volk és Lagzdins, 2011).

H2: Nemek között lényeges különbség van a sportszerűség tekintetében, mert a nők nagyobb empátiás készségük révén inkább hajlanak a szabályt betartó viselkedés felé.

H3: Nemek tekintetében az agresszió mértéke különbséget mutat a férfiak javára, hiszen az agresszivitás megnyilvánulása a férfi nemnél gyakoribb, leginkább fizikai megjelenésben.

H4: A kor befolyásolja a sporttal kapcsolatos nézeteket, ez alapján az idősebb korosztály sportszerűbben nyilvánul meg a pályán, míg a fiatalok agresszívebben viselkedik, hiszen a sportra szentelt évek a szabályok és lehetőségek megismerését, ezáltal a sportszerű viselkedést idézik elő.

H5: A kapus posztot betöltő kitöltők eredményeiben az agresszió skálái közül a verbális és a düh, harag pontszáma magasabb, hiszen számukra a fizikai agresszió az ellenfél közelségének hiányában kevésbé nyilvánul meg (Epstein, 1989).

H6: A beálló posztját betöltők fizikai agresszió tekintetében különbséget mutatnak a kapusokkal szemben, mivel a gyakori fizikai érintkezés miatt nagyobb esélye van agresszív megnyilvánulásra (Jarvis, 1999).

H7: A sportszerűséget igazoló eredményeket tekintve a legsportszerűbb poszt az irányító, hiszen a hatalom miatt több felelősséget vállalnak az irányítók, amely hatására a sportszerűség is növekszik.

RÉSZTVEVŐK

A vizsgálatomhoz a magyar kézilabda csapatok játékosai közül országszerte toboroztam kitöltőket, a csapatok megkeresésével, kinyomtatott kérdőívek kitöltésével, illetve online hirdetőfelületeken, a Google Docs alkalmazásával. A 238 kitöltésből 219 eredmény volt elemzésre alkalmas, az általam nem megfelelőnek ítélt kitöltések közé azokat soroltam, amelyek esetében az életkor kívül esett a vizsgált intervallumon (14 és 37 év között), illetve a kitöltéseket megvizsgálva kiválasztottam azokat, amelyek esetében valamilyen sormintázatot véltem felfedezni. Ez alatt értem például a folyamatos 1-es vagy 5-ös értékeket jelölő kitöltéseket, valamint az 1,2,3,4,5,4,3,2,1 sorozatokat.

A mintában a nemek szerinti eloszlás: 103 férfi (47%), a nők aránya 53%, azaz 116 fő. A vizsgált korcsoport a 14 és 37 év közötti személyeket jelenti, mivel a sportolók karrierje ezen intervallumban fejlődik ki. A kitöltők átlagéletkora 22,81, szórása 6,16. A kitöltők között 32 balátlövő (14,7%), 35 balszélső (15,9%), 46 beálló (21%), 43 irányító (19,7%), 16 jobbátlövő (7,4%), 19 jobbszélső (8,6%) és 28 kapus (12,7%) szerepel. A résztvevők a kitöltés folyamán megadhatták milyen szintű csapatban játszanak, azonban ezen adatok hiányosnak bizonyultak, emiatt a későbbiekben ezzel kapcsolatos vizsgálatot nem tudtam elvégezni.

MÓDSZEREK

A vizsgálatomat az Egyetemközi Pszichológiai Kutatásetikai Bizottság 2016/31-es iktatószámával jóváhagyta. Vizsgálatomban két kérdőívet és egy demográfiai adatokat felmérő kérdéssort alkalmaztam, amelyet minden kitöltő számára ugyanazon sorrendben bocsájtottam ki. A demográfiai adatokat felmérő kérdések között szerepelt a nemmel, az életkorral és a csapatban betöltött posztal kapcsolatos kérdés.

SPORTSZERŰ ATTITŰD TESZT

Az első kérdőív a Sportszerű Attitűd Teszt volt, amely Omran (2010) nevéhez fűződik, magyar nyelvű fordítása és validálása 2014-ben történt (Sipos, 2014). A kérdőív kifejezetten csapatsportokra lett kialakítva, a sportszerű megnyilvánulás mértékét méri. A kérdőív 50 itemből áll, amelyek 8 faktorra bonthatóak (zárójelben az adott faktorban szereplő itemek láthatóak) (Omran, 2010): Sportszerűség az ellenféllel szemben (1, 9, 17, 25, 33, 37, 39, 41, 45, 47, 49). Sportszerűség a bíróval szemben (2, 10, 18, 26, 34, 42, 50). Szurkolókhöz való viszony (3, 11, 19, 27, 35, 43). Csapattársakhoz való viszony (4, 12, 20, 28, 36, 40, 44). Játékvezetőhöz való viszony (5, 13, 21, 29, 32). Médiaival való viszony (6, 14, 22, 30, 38, 46, 48). Releváns szövetséghez való viszony (7, 15, 23, 31). Kapcsolat az új játékosokkal (8, 16, 24). A teszt folyamán 5 fokú Likert-skálát alkalmaztam, a

megjelölt fok alapján pontozás jár az adott kérdésre. A válaszok értékeit összeadva 50 és 250 pontot lehet elérni, amely alapján meghatározható a sportszerűség mértéke.

BUSS-PERRY AGRESSZIÓ KÉRDŐÍV

A másik kérdőívem Buss és Perry (1992) által kidolgozott agresszió kérdőív, az AGQ (Buss, Perry, 1992). A kérdőív hazai változata Gerevich és munkatársai nevéhez köthető, akik 2007-ben adaptálták (Gerevich, Bácskai, Czobor, 2007). A kérdőív 29 itemből áll, amelyben a kitöltők minden egyes item esetében rangsorolják az állítást az alapján, mennyire jellemző rájuk. Erre egy 5 fokú Likert-skála áll rendelkezésükre. A tételek az agresszióval kapcsolatos viselkedéses és érzelmi vonatkozásokat leíró állítások teszik ki. A kérdőív 4 faktorra bontható (az itemek sorszámát a zárójelben tüntetem fel): verbális agresszió (2, 5, 8, 11, 13, 16, 22, 25, 29), fizikális agresszió (4, 6, 14, 21, 27), düh vagy harag (1, 9, 12, 18, 19, 23, 28) és a hosztilitás, ellenségeskedés (3, 7, 10, 15, 17, 20, 24, 26) (Iftikhar és Malik, 2014). A kérdőív egyes itemein elért pontszámok összeadva adják az agresszió összpontszámát, ez az agresszió globális mutatójaként kezelendő.

EREDMÉNYEK

Az adatelemzést az R statisztikai programcsomag 3.2.2 verziójával végeztem el (R Core Team, 2016). Elsőként a minta eloszlását vizsgáltam meg, amelynek leíró statisztikáját ábrázolja az 1. és 2. táblázat.

1. táblázat: A mintát bemutató leíró statisztikai eredmények

	<i>N</i>	<i>min</i>	<i>max</i>	<i>Átlag</i>	<i>Szórás</i>
<i>Minta</i>	219	14	37	22,81	6,16
<i>Férfi</i>	103	14	37	22,95	6,02
<i>Nő</i>	116	14	37	22,81	6,16

2. táblázat: A mintát posztok alapján bemutató leíró statisztikai eredmények

	<i>Kapus</i>	<i>Jobbszélső</i>	<i>Balszélső</i>	<i>Bedálló</i>	<i>Jobbátlövő</i>	<i>Balátlövő</i>	<i>Irányító</i>
<i>N</i>	26	19	35	46	16	32	46
<i>Férfi</i>	12	13	17	21	4	11	26
<i>Nő</i>	14	6	18	25	12	21	20

A vizsgálatom kezdetén a mintám eredményei alapján megvizsgáltam a kérdőívek skáláinak reliabilitását, azaz megbízhatóságát, hiszen használatukhoz ez a tulajdonságuk elengedhetetlen. Erre alkalmas a megbízhatóság egyik indikátora, a Cronbach- α . Elsőként a Buss-Perry Agresszió kérdőív skáláin futtattam le vizsgálatokat. A kérdőív minden skálájára megbízhatóságot vizsgáltam, amelyben a Cronbach- α értékét vettem figyelembe. A Buss-Perry kérdőív esetében a fizikai agresszió skála 0,84, a verbális agresszió skála 0,67, a

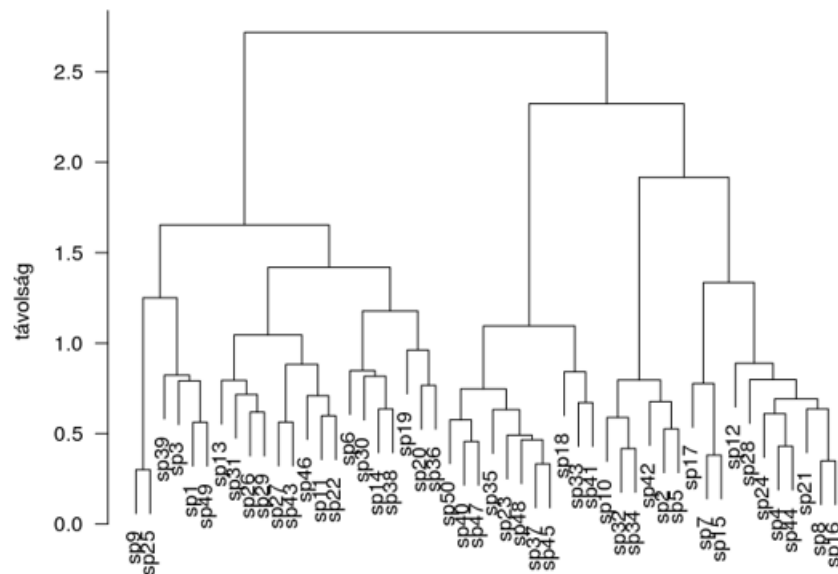
düh és harag skála 0,81, míg a hosztilitás, ellenségeskedés skála 0,77-es α értéket mutatott. Ezen eredmények alapján megállapítottam, hogy az Agresszió kérdőív skáláinak megbízhatósága jó, hiszen 0,6 fölött már a belső konzisztenciájuk megfelelő, emiatt biztonságosan alkalmazhatom a vizsgálat többi részében. A kérdőív leíró statisztikai eredményeit az 3. táblázat szemlélteti.

3. táblázat: Buss-Perry Agresszió kérdőív teljes mintára vonatkozó leíró statisztika

	<i>N</i>	<i>min</i>	<i>max</i>	<i>átlag</i>	<i>szórás</i>
<i>Fizikai agr.</i>	219	9	41	18,8	6,73
<i>Verbális agr.</i>	219	6	25	14,93	3,39
<i>Düh, harag</i>	219	7	31	16,84	5,53
<i>Hosztilitás</i>	219	8	40	19,75	5,64

Másodikként a Sportszerű Attitűd Teszt skáláit illetően végeztem vizsgálatokat. Ez esetben a Cronbach- α eredmények nem mutattak megbízható eredményt, hiszen egyes alskáláinak α eredményei a következők voltak: sportszerűség az ellenféllel szemben: 0,38; sportszerűség a bíróval szemben: 0,22. A szurkolókkal való viszony: 0,3; csapattársakhoz való viszony: 0,05; játékvezetővel való viszony: 0,57; médiával való viszony: 0,033; sportszövetséghez való viszony: 0,34 és az új játékostárshoz való viszony α értéke 0,69. Ezek alapján megállapítható, hogy a kérdőív megbízhatósága nem megfelelő, emiatt a kérdőívet ilyen formában vizsgálatomban nem alkalmazom a továbbiakban. Azonban az eredeti kérdőívből empirikusan támogatott tartalmi elemzés segítségével a vizsgálatomhoz illeszkedő skálákat alkottam a Nótin, Páskuné, Kurucz (2015) által közölt módszerrel.

A skálaalkotás kezdetén a hierarchikus klaszteranalízis segítségével megvizsgáltam, melyek azok az itemek, amelyek jól korrelálnak egymással. Az itemek közötti korrelációkból távolságmátrixokat hoztam létre, amely 2 item közötti távolságot jelent, ennek eredményét a köztük lévő korreláció abszolút értékét kivonva egyből ($1-|r_{xy}|$). Ezek alapján megállapíthattam, melyek azok az itemek, amelyek jól korrelálnak, így a távolságuk kicsi. Az új skáláimat itemek jól korreláló csoportjai alapján hoztam létre. Az itemek közötti korrelációs mintázatot ábrázoló dendrogramon (lásd 1. ábra) jól látható, melyek azok az itemek, amelyek között kicsi a távolság, egy fürtön helyezkednek el, így jól korrelálnak egymással, azokat egy csoportba szedtem. Így összesen 6 csoportot tudtam elkülöníteni egymástól.

1. ábra: A Sportszerű Attitűd Teszt itemei közötti korrelációs mintázatot ábrázoló dendrogram

A skáláimat az alapján hoztam létre, hogy az egy csoportban található itemeket tartalmi szűrésnek tettem ki és kihagytam azokat, amelyek tartalmilag nem illettek a csoportba tartozó többi item közé. Összesen 5 skálát hoztam létre. Az így kapott skálák megbízhatósága alátámasztotta a folyamatot, hiszen Cronbach-alfa értékük magasnak bizonyult. Az új skáláim a következőképp alakultak: Az első új skálám elnevezése az ellenféllel szembeni pozitív viselkedés. Az 1. ábrán látható dendrogram által első elkülönített csoportba az itemek közül az 1, 3, 9, 25, 39 és 49 tartozott, amelyekből a használt skálában az 1, 9, 25 és 49 maradt alkalmazásra, amelyek az ellenfél pozitív szemléletének különböző megnyilvánulásai. A 3-as és 39-es item azért nem került felhasználásra, mert inkább az aktív segítségnyújtásra utal, valamint kivételükkel konzisztensebb a skálánk, a Cronbach- α 0,71. A második skála a médiával való kapcsolat címet kapta. Ezt a skálát két szomszédos csoport, fürt összevonásából hoztam létre, hiszen a közöttük lévő távolság kicsi és jól korrelálnak egymással, emellett tartalmilag összeillenek. Az eredeti csoportban szereplő itemek között van 6, 11, 13, 14, 19, 20, 22, 26, 27, 29, 30, 31, 36, 38, 43 és 46. Ezekből, amelyek a médiával kapcsolatosak és a skálám itemei lettek: 6, 11, 14, 22, 30, 38, 43 és 46. Az új skála Cronbach- α 0,67. A negatív viszonyulás az ellenfélhez címet viseli a harmadik általam alkotott skála. Ehhez a dendrogram alapján elkülönített 4. csoport itemeit vizsgáltam tartalmi tekintetben. Az eredetileg 18, 23, 33, 35, 37, 40, 41, 45, 47, 48 és 50 item által alkotott csoportból a 33, 37, 40, 41, 45 és a 47 kapott helyet a skálában. A megmaradt itemek mindegyike valamilyen, az ellenféllel szemben elkövetett gonosztságot, negatív megnyilvánulást mutat. A skála megbízhatóságát jól mutatja a Cronbach- α értéke, ami 0,77. Negyedik skálaként az engedelmség alakult ki, amelyet a 2, 5, 10, 32, 34 és 42-es item alkot. Ennek a skálának az esetében minden itemet alkalmaztunk, amely az eredeti csoportban is szerepelt, azonban a 10-es item az új skála értékelésében fordított itemként alkalmazandó. A Cronbach- α értéke 0,79. Az utolsó skálám a csapatszellem nevet kapta, amely az

eredeti csoportban szereplő itemek közül a 17-es és 21-es kihagyásával jött létre, tehát az új skálám itemei a 4, 7, 8, 12, 15, 16, 24, 28 és 44. Ezek közül a 12-es item fordított az új skála esetében. A Cronbach- α értéke 0,8. Az általam létrehozott kérdőív skáláit megvizsgáltam ellenőrző faktoranalízis DWLS módszerrel (diagonally weighted least squares), amely pearson korrelációk helyett polychorikus korrelációkat használ (Holgado, Chacon-Moscato, Barbero-Garcia és Vila-Abad, 2010). Az itt mutatott értékek alapján az látszott, hogy a kérdőívem illeszkedése megfelelő, hiszen a modell CFI (Comparative Fit Index) és TLI (Tucker-Lewis Index) értéke 0,891 és 0,882. Ezek a relatív illeszkedési mutatók 0,9-es érték fölött jelentenek jó megbízhatóságot, azonban az általam kapott eredmények közel helyezkednek el hozzá. Az RMSEA értéke, amely a modell becslési hibáját szemlélteti, 0,098. Ez az érték 0,05 alatt jelentene jó megbízhatóságot, így ez alapján még lehetne megbízhatóbb a kérdőívem. A WRMR, amely az eltérés mértékét mutatja, akkor tekinthető jónak, ha 1 közeli értéket vesz fel, esetemben ez 1,512. Ezek alapján a kérdőívemet megbízhatónak ítélt meg.

Az új skálák tekintetében megvizsgáltam, milyen a skálák közötti korreláció, vannak-e összefüggések a skálák között, azok milyenek. A 4. táblázatban látható, hogy az egyes skálák között találhatunk összefüggéseket. Ilyen például az ellenféllel szembeni pozitív viselkedés, engedelmesség vagy a csapatszellem a negatív viszonyulás az ellenfélhez skálával szemben, amely negatív korrelációt mutat mindhárom másik skálával, azonban a médiával való kapcsolatban mérsékelt, pozitív korrelációt.

4. táblázat: Az új skálák közötti korrelációk

	2.	3.	4.	5.
1. Ellenféllel szembeni poz. viselkedés	0,13*	-0,35***	0,31***	0,33***
2. Médiával való kapcsolat	1,00	0,26***	0,02	-0,04
3. Negatív visz. az ellenfélhez	0,26***	1,00	-0,36***	-0,36***
4. Engedelmesség	0,02	-0,36***	1,00	0,38***
5. Csapatszellem	-0,04	-0,36***	0,38***	1,00

Megjegyzés: *: $p < 0,05$, **: $p < 0,01$, ***: $p < 0,001$.

Az első hipotézisemhez tartozó vizsgálat esetében Pearson-féle korrelációs eljárást alkalmaztam a sportszerűség és az agresszió kapcsolatának összehasonlításához. Az 5. táblázat szemlélteti a skálák közötti korrelációs értékeket. Látható, hogy az agresszió és a sportszerűség egyes skálái között mérsékelt, meglehetősen szoros pozitív, illetve negatív korreláció van. A fizikai agresszió (a táblázatban 1-es számmal jelölt sor) minden skálával erős korrelációban áll, kivéve a médiával kapcsolatos viszonyt, azonban az is szignifikáns értéket mutat. Az ellenfél szembeni pozitív viselkedéssel, az engedelmeskedéssel és a csapatszellemmel szemben negatív korreláció látható. A verbális agresszió (a táblázatban 2-es számmal jelölt sor és oszlop) tekintetében erős negatív korreláció van az engedelmeskedéssel kapcsolatban, erős pozitív a düh és harag, a hosztilitás, illetve a negatív viszony az ellenféllel szemben skálákkal. A düh, harag skála (a táblázatban 3-as számmal jelölt sor és oszlop) negatív korrelációban áll az ellenféllel szembeni pozitív viselkedéssel, az engedelmeskedéssel és a csapatszellemmel, míg az agressziót mérő skálák mindegyikével erős pozitív korrelációt mutat. A hosztilitás (a táblázatban 4-es számmal jelölt sor és oszlop) esetében az eredmény az előző skálának megfelelően alakul. A sportszerűség esetében a skálák között változó korreláció érvényesül. A pozitív skálák (Ellenféllel szembeni pozitív viselkedés (a táblázatban 5-ös számmal jelölt sor és oszlop), Engedelmisség (8-as sor és oszlop) és Csapatszellem (a táblázatban 9-es sor és oszlop) között erős pozitív, míg a sportszerűtlenséget igazoló (Negatív viszony az ellenfélhez skála (a táblázatban 7-es számmal jelölt sor és oszlop)) skála esetében negatív a korreláció. A Médiával való kapcsolat (6-os sor és oszlop) skála a sportszerűség alszámai közül csak a Negatív viszony az ellenféllel skálával mutat erős, pozitív korrelációt, a többi skálával szignifikáns eredmény sem látható.

5. táblázat: A sportszerűség és az agresszió közötti korrelációk

	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1.	0,44***	0,56***	0,36***	-0,22***	0,15*	0,56***	-0,34***	-0,28***
2.	1,00	0,63***	0,47***	-0,14*	-0,026	0,37***	-0,24***	-0,15*
3.	0,63***	1,00	0,65***	-0,29***	0,10	0,46***	-0,30***	-0,32***
4.	0,46***	0,65***	1,00	-0,20**	0,18**	0,43***	-0,21**	-0,32***
5.	-0,14*	-0,28***	-0,20**	1,00	0,13*	-0,35***	0,31***	0,33***
6.	-0,02	0,10	0,18**	0,13*	1,00	0,26***	0,02	-0,04
7.	0,37***	0,46***	0,44***	-0,35***	0,26***	1,00	-0,36***	-0,36***
8.	-0,24***	-0,30***	-0,22***	0,31***	0,02	-0,36***	1,00	0,38***
9.	-0,15*	-0,32***	-0,32***	0,33***	-0,04	-0,36***	0,38***	1,00

Megjegyzés: *: $p < 0,05$, **: $p < 0,01$, ***: $p < 0,001$

A nemek tekintetében megvizsgáltam a sportszerűség eredményeit. Elsőként minden skálát külön vizsgáltam, milyen átlagok szerepelnek az eredmények alapján. Ezután a skálákat egyesével megvizsgáltam, hogy normál eloszlásúak-e. Ehhez a Shapiro-Wilk normalitás vizsgálatát alkalmaztam. Az eredmények alapján (lásd 6. táblázat) megállapítottam, hogy a továbbiakban nem paraméteres eljárásokat kell alkalmaznom, hiszen a mintám egyetlen esetben sem mutatott az eredmények alapján a nemek tekintetében normál eloszlást.

6. táblázat: A Sportszerű Attitűd Teszt skáláinak nemenkénti normalitás vizsgálatának eredményei

	Férfi		Nő	
	<i>W</i>	<i>p</i>	<i>W</i>	<i>p</i>
Ellenféllel szembeni poz. viselkedés	0,94	<0,001	0,94	<0,001
Médiával való viszony	0,97	0,033	0,98	0,182
Negatív visz. az ellenfélhez	0,90	<0,001	0,85	<0,001
Engedelmesség	0,98	0,232	0,95	0,001
Csapatszellem	0,91	<0,001	0,71	<0,001

Mivel nem paraméteres eljárásokat kell használnom, a nemenkénti összefüggések vizsgálatára Mann-Whitney próbát alkalmaztam. Az eredmények alapján az Ellenfél szembeni pozitív viselkedés skála esetében szignifikáns különbség ($U=6890$, $p=0,04$) figyelhető meg a két nem között, a férfiak javára. A média témájával foglalkozó skála esetében nincs szignifikáns különbség, csak tendencia jellegű ($U=6784,5$, $0,08$). A Negatív viszonyulás az ellenfélhez skála esetében ismét a férfiak javára, szignifikáns különbség ($U=6897,5$, $p=0,04$) van. Az Engedelmesség a nők javára mutat szignifikáns különbséget ($U=4784,5$, $p=0,01$), míg a Csapatszellem tekintetében tendencia jellegű különbség ($U=5119,5$, $p=0,06$) észlelhető.

Az agresszió tekintetében szintén megvizsgáltam a nemenkénti átlagokat. Az eredmények normalitás vizsgálatára ismét Shapiro-Wilk próbát alkalmaztam. A Verbális agresszió skálája nem tér el a normál eloszlástól (lásd 7. táblázat), azonban a többi skála esetében ez nem mondható el, így ez esetben is nem paraméteres eljárásokat kell a továbbiakban alkalmaznom. A Mann-Whitney próba eredményei alapján látható, hogy a férfiak és nők eredményeik alapján csak a Fizikai agresszió skála esetében mutatnak szignifikáns különbséget ($U=7747,5$, $p<0,001$), a férfiak javára. A Hosztilitás esetében felfedezhető különbség, azonban nem jelentős ($U=5269$, $p=0,131$). A másik két skála nem mutat különbséget a két nem között: Verbális agresszió: $U=5815$, $p=0,733$; Düh, harag: $U=5341$, $p=0,175$.

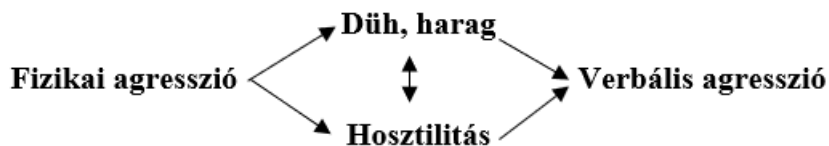
7. táblázat: Az Agresszió kérdőív skáláinak nemenkénti normalitás vizsgálatának eredményei

	Férfi		Nő	
	<i>W</i>	<i>p</i>	<i>W</i>	<i>p</i>
<i>Fizikai agresszió</i>	0,95	<0,001	0,88	<0,001
<i>Verbális agresszió</i>	0,97	0,056	0,98	0,167
<i>Düh, harag</i>	0,95	0,002	0,97	0,045
<i>Hosztilitás</i>	0,96	0,012	0,97	0,019

A kor hatását is vizsgáltam az agresszió és a sportszerűség tekintetében. Elsőként a skálák és a kor közötti korrelációt vizsgáltam meg, amely alapján megnéztem, melyek azok a skálák, amelyekkel erősebb korreláció észlelhető. Ezt a Pearson féle korrelációs eljárás segítségével hajtottam végre. Tendencia jellegű értékek megfigyelhetők az Ellenféllel szembeni pozitív viselkedés pozitív irányba ($r=0,125$, $p=0,063$), míg a Csapatszellem esetében negatív irányba ($r=-0,127$, $p=0,059$), nem szignifikáns, csak tendencia jellegű.

A következő lépésként azt vizsgáltam meg, hogy a kapusok esetében hogyan alakulnak az agressziót mérő skálák eredményei. Ehhez elsőként át kellett alakítanom a skála értékek összpontszámát átlagokká, hiszen a skálákban eltérő számú itemek szerepeltek. Erre azért volt szükség, hogy pontosan össze tudjam hasonlítani a skálákat. Ennek érdekében a Fizikai agresszió összpontszámát 9-cel, a Verbális agresszióét 5-tel, a Düh, harag skálát 7-tel, míg a Hosztilitás pontszámát 8-cal osztottam el, így az eredmények átlag pontszámokat mutattak minden skála esetében. Az átlagok alapján megállapítottam, hogy a verbális agresszió jelenléte a legvalószínűbb, míg a fizikai agresszió a legkevésbé. A düh és harag, valamint a hosztilitás körülbelül egy szinten helyezkedik el. Az eredményeim alátámasztása érdekében páros Wilcoxon-próbát végeztem el az egyes skálák között. A próba eredményei azt mutatták, hogy a fizikai és verbális agresszió között szignifikáns a különbség ($V=7$, $p<0,001$), a düh, harag és a fizikai agresszió között is fennáll szignifikáns különbség ($V=105$, $p=0,026$), bár már nincs olyan erős, mint az előző esetben. A fizikai és a hosztilitás szintén szignifikáns ($V=86,5$, $p=0,008$), csakúgy, mint a verbális és düh, harag ($V=358,5$, $p<0,001$) valamint a verbális agresszió és hosztilitás között fennálló különbség is ($V=342$, $p=0,001$). A düh, harag és a hosztilitás között nem áll fenn szignifikáns különbség ($V=172,5$, $p=0,70$). Ezen eredmények alapján alátámasztható az átlagokból is leolvasható eredmény. Hogy megbizonyosodjak róla, hogy ez a sorrend csak a kapusok esetében áll-e fent, megvizsgáltam a teljes mintára nézve is az eredményeket. Ez esetben is az összpontszámokból átlag pontszámokat hoztam létre a fentiekben leírt alapján. Az átlagok itt is hasonló eredményeket mutatnak a kapus posztot betöltők eredményeihez képest. Ez esetben is elvégeztem a páros Wilcoxon-próbát, amelynek eredményei a következőképp alakultak. Fizikai és Verbális agresszió $V=956,5$, $p<0,001$. Fizikai agresszió és Düh, harag $V=6400$, $p<0,001$. Fizikai agresszió és Hosztilitás $V=5745$, $p<0,001$. Verbális agresszió és Düh, harag $V=21062$, $p<0,001$.

Verbális agresszió és Hosztilitás $V=20072$, $p<0,001$. Düh, harag és Hosztilitás $V=9801,5$, $p=0,07$. Az eredmények azt bizonyítják, hogy a kapusok eredménye alapján mutatott mintázat a teljes mintára nézve is érvényes, a mintázat a 2. ábrán láthatóan alakul:

2. ábra: Az agresszió alakulásának mintázata a teljes minta eredményeit tekintve

A kapus és a beálló poszton játszó az Agresszió kérdőív Fizikai agresszió skálán elért eredményeinek összehasonlítására elsőként egy normalitás vizsgálatot végeztem el, amelyhez a Shapiro-Wilk próbát alkalmaztam, a skálapontszámok eloszlását az egyes posztok esetében vizsgáltam (Kapus: $W=0,91$, $p=0,023$; Beálló: $W=0,91$, $p=0,002$). Az eredmények alapján nincs a két vizsgált poszt eredményei között normális eloszlás. Emiatt nem paraméteres eljárást alkalmaztam, azon belül a Mann-Whitney próbát. Megvizsgáltam a két eredmény közötti összefüggést és az eredményből kiderült, hogy nincs közöttük a Fizikai agresszió skála eredményeit tekintve szignifikáns különbség ($U=646$, $p=0,986$). A sportszerűség tekintetében vizsgáltam, melyik poszt a legsportszerűbb a mintám alapján. Először skálák alapján megnéztem, hogy az átlagok alapján felfedezhető-e különbség. Az eredmények alapján az látható, hogy kiugró különbség egyik skála esetében sem áll fenn a posztok között. Emiatt a mintámat Kruskal-Wallis próbával ellenőriztem, hogy van-e különbség a posztok között sportszerűség tekintetében. A próbát minden skálára alkalmaztam, azonban az eredmények egyik esetben sem mutatnak különbséget a posztok tekintetében. Az Ellenféllel szembeni pozitív viselkedés eredménye $X^2=3,98$, $df=6$, $p=0,67$. A médiával való viszony esetében $X^2=10,41$, $df=6$, $p=0,1$. A negatív viszonyulás az ellenfélhez skála sem mutat eltérést ($X^2=2,51$, $df=6$, $p=0,86$). Az engedelmesség ($X^2=11,48$, $df=6$, $p=0,07$) és a csapatszellem ($X^2=4,81$, $df=6$, $p=0,56$) eredményei is hasonlóképp alakultak.

KÖVETKEZTETÉS

Kutatásomban azt szerettem volna megtudni, hogy van-e összefüggés a sportszerű viselkedés és az agresszió jelenléte között kézilabdázók körében, valamint, hogy erre hatással van-e az életkor, a csapatban betöltött poszt, illetve a nem. Meg kívántam vizsgálni azt is, hogy az agresszió milyen módon nyilvánul meg.

A Sportszerűség Attitűd Teszt eredményei nem bizonyították a tesztet megbízhatónak. Emiatt az eredeti kérdőívből tartalmi elemzés segítségével a vizsgálatomhoz illeszkedő skálákat alkottam. Ezek alapján megállapíthatom,

hogy az agresszió és a sportszerűség kölcsönösen hat egymásra, a szakirodalomnak megfelelően. A sportszerűséget magába foglaló skálák negatívan korrelálnak az agresszió alskálaival, amely bizonyítja azt, hogy a köztük lévő kapcsolat fordított irányú, míg azonban a sportszerűtlenséggel kapcsolatos skálák nagymértékben, negatívan korrelálnak az adatok alapján.

Az eredményeim arra mutatnak, hogy az agresszív viselkedés csökkenti a sportszerűséget, így az agresszió csökkentésével növelhető a sportszerűség. A sportolók számára megtanított agressziókezelés a jövőjükre és a sport jövőjére nézve is jó befolyással lehet, hiszen a szabályok betartásával a sportág vonzereje is növekedhet. Az eredmények alapján a nemek között van különbség mind az agresszió, mind a sportszerűség tekintetében, azonban ez a különbség nem kiemelkedő. A nők sportszerűséget tekintve az Engedelmisség skála esetében mutatnak jobb eredményt. A férfiak esetében az eredmény meglepő: mind az Ellenfélhez való pozitív viszonyulás, mind a Negatív viselkedés az ellenféllel szemben skála az ő nemük javára mutat különbséget. A két, egymással negatív viszonyban álló skála eredményei alapján a férfiak a sportszerűtlenebbek, de ellenfeleikkel szemben tisztelettudóak.

A szakirodalom alapján a férfiak agresszívebben nyilvánulnak meg a pályán, ez a bennük rejlő magasabb tesztoszteronszint és a dominancia miatt alakulhat így (Volk és Lagzdins, 2011). Az eredményeim igazolják a szakirodalmat, a férfiak fizikai agresszióra vonatkozó skála esetében sokkal magasabb pontszámokat mutatnak, azonban a nők esetében a verbális agresszió gyakoribb, amely szintén igazolja Volk és Lagzdins eredményeit. Ez adódhat a női gyengédségből, vagy a testi erőszakosság kerülésétől.

A posztok eredményeinek összehasonlításából kiderült, hogy semmilyen tekintetben nem található különbség az egyes posztok között. Kifejezetten vizsgáltam a kapus, a beálló és az irányító posztját, hiszen a szakirodalom szerint (Epstein, 1989; Jarvis, 1999) a kapus esetében az agresszió mértéke jelentősen kisebb a beállókéval szemben, hiszen nincs közvetlen fizikai kontextusban a játékostársaival. Az irányítót a szakirodalom a legsportszerűbb játékosoknak írja le, hiszen a poszttal járó felelősség és hatalom előidézi a sportszerű viselkedést, a követendő példát (Epstein, 1989). Vizsgálatom eredményei ezeket az állításokat nem igazolták, hiszen a kapusok agresszió megjelenése ugyanolyan mértékű és azonos mintázatot mutat, mint a beállóké vagy más poszton játszóké. Leginkább a verbális agresszió fordul elő a mintám alapján a kézilabdázók esetében, a legkevésbé pedig a fizikai. Az irányítók tekintetében semmilyen eltérést nem találtam a többi játékos sportszerűségével összehasonlítva, ez alapján a szakirodalom eredményeit az általam gyűjtött minta eredményei nem igazolták. A posztok tekintetében végzett vizsgálataim eredményei tekintetében azonban kiemelendő, hogy a minta elemszám helyenként 30 fő alatt alakult, emiatt az eredmények csak e kutatás tekintetében helytállóak.

Az életkor alapján a vizsgálataim eredménye nem mutatott összefüggést sem az agresszió, sem a sportszerűség skálaival. Az Epstein által 1988-ban leírt modell egyik tényezője az idő, azonban ez a sporttal eltöltött időtartamot jelenti.

Az általam használt változó az életkor volt, amely azért nem megfelelő a modell idő tényezőjének, mert az életkor nem befolyásolja a sporttal töltött évek számát. A sportág űzésének időtartamára vonatkozóan nem rendelkezem információval. Azt viszont megállapíthatom, hogy az életkor nem befolyásoló tényezője az agresszió és a sportszerűség mértékének, a kor előrehaladtával az emberek nem játszanak szabályt követőbben, vagy esetleg kevésbé agresszíven.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy az általam használt Sportszerű Attitűd Teszt magyar nyelvre adaptált változata a vizsgálatom előtt csak egyszer volt alkalmazva hazai mintán, a fordító szakdolgozatában. Ez alapján előfordulhat, hogy a fordításban akadnak magyarosításra szoruló itemek, azonban a validitása az eredeti és a fordított kérdőív esetében is magas volt, nem ez okozta az általam gyűjtött mintán mutatott megbízhatóság gyengeségét. Az általam létrehozott új kérdőív validitása lehetővé tette, hogy azzal a továbbiakban dolgozhassak, tartalmi elemzés alapján a skálák teljesen összefüggjenek, egymással jól korrelálnak. Az új skála esetében kimaradtak olyan itemek az eredetiből, amelyek a sportszövetséggel kialakult kapcsolatról szóltak. Ennek a fontossága magyarországi mintán véleményem szerint azért nem mutat kimagasló eredményt, mert hazánkban a sportszövetség nem képviselteti magát minden mérkőzésen, nem fordulnak ahhoz minden apró problémával, emiatt az elérésének súlyosságát sem érzik a sportolók, illetve nem gondolják olyan fontosnak, mint más, fejlettebb országokban.

További pontosítást igényelt volna az, hogy milyen szintű csapatokban játszanak a kitöltők, hiszen nagymértékben befolyásolhatja ez a tényező az eredményeket, mivel profi szinten már erősebben befolyásoló hatással bírhat a társas kíváncsiság jelensége is. Ez a hiányosság további vizsgálatokat tesz szükségessé.

Vizsgálatom alapján arra a megállapításra jutottam, hogy nagyobb hangsúlyt kell fektetni a sportolók életében az agressziókezelési technikák bemutatására, megtanítására, hiszen ezáltal előidézhető a sportszerűség növekedése. Fontosnak tartom azt, hogy a sportolók a fair játékot tartsák szemelőtt, a sport szépségét és fontosságát tekintsék előbbre valóknak a hírnévvel és a pénzzel szemben. Az edzők és a sportpszichológusok feladata lenne az, hogy a játékosok számára megfelelő módszereket tegyenek lehetővé az agresszió levezetésére és a sportszerű játék fontosságának hangsúlyozásával egy igazságos, sikeres jövőt alakítsanak ki a sportolók és a sportág számára.

További vizsgálatok elvégzésének lehetőségeit is megfogalmazódtak: a csapatban betöltött posztok tekintetében magasabb mintaelemszám toborzására lenne szükség, illetve a kitöltők tekintetében pontosítani kell, hogy milyen szintű csapatok játékosokkal dolgozom. Ezen hiányosságok tükrében egy pontosabb és nagyobb terjedelmű kutatás elvégzése biztosabb eredményekhez vezethet, amelyekből több és specifikusabb következtetések vonhatóak le.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Boardley, I., Kavussanu, M. (2010): Effects of goal orientation and perceived value of toughness on antisocial behavior in soccer: The mediating role of moral disengagement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 32, 176-192.
- Budavári Á. (2007): *Sportpszichológia*. Medicina Könyvkiadó Zrt, Budapest.
- Buss, A., Perry, M. (1992): The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, (3), 452-459.
- Csukonyi Cs., Kovács I. K. (2014): A mentális állóképesség egy lehetséges irányvonala a sport-teljesítmény előrejelzésében és fejlesztésében: Elméleti összefoglalás és észrevételek a tervezett vizsgálathoz. In Münnich Á. (szerk.): *Pszichológiai kutatások*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 127-137.
- Csukonyi Cs., Kovács I. K., Kiss B. (2015): A mentális állóképesség és a teljesítménymutatók kapcsolata a csapatsportot űzők céljaival: Kézilabdázók és kosárlabdázók sporttal kapcsolatos célkitűzéses vizsgálati eredményeinek bemutatása. In Balázs K. (szerk.): *Alkalmazott pszichológiai tanulmányok a Szociál- és Munkapszichológiai Tanszék fennállásának 25. évfordulójára*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 151-173.
- Eklund, R. C., Tenenbaum, G. (2014): Aggression. In R. Eklund, G. Tenenbaum (szerk.): *Encyclopedia of Sport and Exercise Psychology*. London: SAGE Publications. 24-26.
- Epstein, J. (1988): Effective schools or effective students: Dealing with diversity. In R. Haskins, B. Macrae (szerk.): *Policies for America's public schools: Teacher equity indicators*. Norwood: Ablex. 89-126.
- Epstein, J. (1989): Family structures and student motivation: A developmental perspective. In C. Ames, R. Ames (szerk.): *Research on motivation in education*. New York: Academic Press. 259-295.
- Flett, G., Hewitt, P. (2005): The Perils of perfectionism in Sports and Exercise. *Current directions in psychological science*, 14, 14-18.
- Gee, C. (2011): Aggression in Competitive Sports: Using Direct Observation to Evaluate Incidence and Prevention Focused Intervention. In J. Luiselli, D. Reed (szerk.): *Behavioral Sport Psychology*. London: Springer. 199-210.
- Gerevich J., Bácskai E., Czobor T. (2007): The generalizability of the Buss-Perry Aggression Questionnaire. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*. 16, (3), 124-136.
- Holgado, P., Chacon-Moscoso, S., Barbero-Garcia, I., Vila-Abad, E. (2010): Polychoric versus Pearson correlations in exploratory and confirmatory factor analysis of ordinal variables. *Quality&Quantity*, 44, 153. doi:10.1007/s11135-008-9190-y
- Iftikhar, R., Malik, F. (2014): Translation and Validation of Aggression Questionnaire in a Pakistani Children Cohort. *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology*, 12, (1), 39-45.
- Jarvis, M. (1999): Aggression in sport. In M. Jarvis (szerk.): *Sport Psychology*. London: Routledge. 35-48.

- Kremer, J. M., Scully, D. M. (1994): Sport in Context. In J. Kremer, D. Scully (szerk.): *Psychology in Sport*. East Sussex: Psychology Press. 131-133.
- Nótin Á., Páskuné J. K., Kurucz Gy. (2015): A tantárgyi szorongás kérdőív bemutatása. *Alkalmazott Pszichológia*, 15, (4), 109-131.
- Omran, S. (2010): Construction of Sportsmanship Attitude Scale for Team Sports. *World Journal of Sport Sciences*, 3, 1111-1116.
- R Core Team. (2014): R: A language and environment for statistical computing. Bécs, Ausztria. Forrás: <http://www.R-project.org/>
- Russel, G. W. (1993): Sports Aggression. In G. Russel, *The Social Psychology of Sport*. New York, Springer-Verlag. 181-210.
- Sipos D. (2014): A sportszerűség lehetséges összefüggése az individualizmus és kollektívizmus dimenzióival. Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Pszichológiai Intézet, Debrecen.
- Szegerné H. D. (2011): Sporttörténet. In Rétsági E., Ekler J. H., Náadori L., Woth P., Gáspár M., Gáldi G., Szegerné H. D. (szerk.): *Sportelméleti ismeretek*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.
- Vallerand, R., Losier, G. (1994): Self-determined motivation and sportsmanship orientations: an assessment of their temporal relationship. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 229-245.
- Vallerand, R., Losier, G. (1999): An integrative analysis of Intrinsic and Extrinsic Motivation in Sport. *Journal Of Applied Sport Psychology*, 11, 142-169.
- Vallerand, R., Briere, N., Blanchard, C., Provencher, P. (1997): Development and validation of the multidimensional sportpersonship orientations scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 16, 126-140.
- Volk, A., Lagzdins, L. (2011): Bullying and Victimization Among Adolescent Girl Athletes. In R. Schinke (szerk.): *Introduction to Sport Psychology: Training, Competition and Coping*. New York: Nova Science Publishers. 1-20.